

Hansa Upanishad 15

——
हंसोपनिषत्

——
Document Information

Text title : Hansa Upanishad

File name : hansa.itx

Category : upanishhat

Location : doc_upanishhat

Author : Vedic Tradition

Transliterated by : Sunder Hattangadi

Proofread by : Sunder Hattangadi

Description-comments : 15/108; Shukla-Yajur-Veda, Yoga Upanishad

Latest update : September 29, 1999

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

April 1, 2025

sanskritdocuments.org

Hansa Upanishad 15

હંસોપનિષત્

હંસાખ્યોપનિષત્પ્રોક્તનાદાલિર્યંત્ર વિશ્રમેત્ ।
તદાધારં નિરાધારં બ્રહ્મમાત્રમહં મહઃ ॥

ૐ પૂર્ણમદ ઇતિ શાન્તિઃ ॥

ગૌતમ ઉવાચ ।

ભગવન્સર્વધર્મજ્ઞ સર્વશાસ્ત્રવિશારદ ।
બ્રહ્મવિદ્યાપ્રબોધો હિ કેનોપાયેન જાયતે ॥ ૧ ॥

સનત્કુમાર ઉવાચ ।

વિચાર્ય સર્વવેદેષુ મતં જ્ઞાત્વા પિનાકિનઃ ।
પાર્વત્યા કથિતં તત્ત્વં શૃણુ ગૌતમ તન્મમ ॥ ૨ ॥

અનાખ્યેયમિદં ગુહ્યં યોગિનાં કોશસંનિભમ્ ।
હંસસ્યાકૃતિવિસ્તારં ભુક્તિમુક્તિકૃલપ્રદમ્ ॥ ૩ ॥

અથ હંસપરમહંસનિર્ણયં વ્યાખ્યાસ્યામઃ ।
બ્રહ્મચારિણો શાન્તાય દાન્તાય ગુરુભક્તાય ।
હંસહંસેતિ સદા ધ્યાયન્સર્વેષુ દેહેષુ વ્યાપ્ય વર્તતે ॥

યથા હ્યગ્નિઃ કાષ્ટેષુ તિલેષુ તૈલમિવ તં વિદિત્વા
મૃત્યુમત્યેતિ ।
ગુદમવચ્છભ્યાધારાદ્ધાયુમુત્યાપ્યસ્વાધિષ્ઠાં ત્રિઃ
પ્રદિક્ષિણીકૃત્ય મણિપૂરકં ચ ગત્વા અનાહતમતિક્રમ્ય
વિશુદ્ધૌ

પ્રાણાન્નિરુધ્યાજ્ઞામનુધ્યાયન્બ્રહ્મરત્નં ધ્યાયન્
ત્રિમાત્રોહલમિત્યેવં સર્વદા ધ્યાયન્ । અથો
નાદમાધારાદ્બ્રહ્મરત્નપર્યન્તં શુદ્ધસ્ફટિકસક્રુણાશં
સ વૈ બ્રહ્મ પરમાત્મેત્યુચ્યતે ॥ ૧ ॥

અથ હંસ ઋષિઃ । અવ્યક્તા ગાયત્રી છન્દઃ । પરમહંસો
 દેવતા । અહમિતિ બીજમ્ । સ ઇતિ શક્તિઃ ।
 સોહમિતિ કીલકમ્ । ષટ્ સડ્પ્યયા
 અહોરાત્રયોરેકવિંશતિસહસ્રાણિ ષટ્ શતાન્યધિકાનિ
 ભવન્તિ ।

સૂર્યાય સોમાય નિરઞ્જનાય નિરાભાસાય તનુ સૂક્ષ્મં
 પ્રચોદયાદિતિ અગ્નીષોમાભ્યાં વૌષટ્
 હૃદયાધડ્ગન્યાસકરન્યાસૌ ભવતઃ । એવં કૃત્વા હૃદયે
 અષ્ટદલે હંસાત્માનં ધ્યાયેત્ । અગ્નીષોમૌ
 પક્ષાવોહુરઃ શિરો બિન્દુસ્તુ નેત્રં મુખં રુદ્રો રુદ્રાણી
 ચરણૌ બાહૂ કાલશ્ચાગ્નિશ્ચોભે પાર્શ્વે ભવતઃ ।
 પશ્યત્યનાગારશ્ચ શિષ્ટોભયપાર્શ્વે ભવતઃ । એષોડસૌ
 પરમહંસો ભાનુકોટિપ્રતીકાશઃ । યેનેદં વ્યાપ્તમ્ ।
 તસ્યાષ્ટધા વૃત્તિર્ભવતિ । પૂર્વદલે પુણ્યે મતિઃ આગ્રેયે
 નિદ્રાલસ્યાદયો ભવન્તિ યામ્યે કૂરે મતિઃ નૈરૂતે પાપે
 મનીષા વારુણ્યાં ક્રીડા વાયવ્યે ગમનાદૌ બુદ્ધિઃ સૌમ્યે
 રતિપ્રીતિઃ ઇશાને દ્રવ્યાદાનં મધ્યે વૈરાગ્યં કેસરે
 જાગ્રદવસ્થા કર્ણિકાયાં સ્વપ્નં લિડ્ગે સુષુપ્તિઃ પદ્મત્યાગે
 તુરીયં યદા હંસો નાદે લીનો ભવતિ તદા
 તુર્યાતીતમુન્મનનમજપોપસંહારમિત્યભિધીયતે । એવં સર્વં
 હંસવશાત્તસ્માન્મનો હંસો વિચાર્યતે । સ એવ જપકોટ્યા
 નાદમનુભવતિ એવં સર્વં હંસવશાત્રાદો દશવિધો જાયતે
 । ચિણીતિ પ્રથમઃ । ચિઞ્ચિણીતિ દ્વિતીયઃ ।
 ઘણ્ટાનાદસ્તૃતીયઃ । શડ્ખનાદશ્ચતુર્થઃ ।
 પચ્ચમતન્ત્રીનાદઃ । ષષ્ટસ્તાલનાદઃ । સપ્તમો વેણુનાદઃ
 । અષ્ટમો મૃદડ્ગનાદઃ । નવમો ભેરીનાદઃ ।
 દશમો મેઘનાદઃ । નવમં પરિત્યજ્ય દશમમેવાભ્યસેત્ ।
 પ્રથમે ચિઞ્ચિણીગાત્રં દ્વિતીયે ગાત્રભઞ્જનમ્ । તૃતીયે
 ખેદનં યાતિ ચતુર્થે કમ્પતે શિરઃ ॥
 પચ્ચમે સવતે તાલુ ષષ્ટેડમૃતનિષેવણમ્ । સપ્તમે
 ગૂઢવિજ્ઞાનં પરા વાચા તથાષ્ટમે ॥

અદૃશ્યં નવમે દેહં દિવ્યં ચક્ષુસ્તથામલમ્ । દશમે
પરમં બ્રહ્મ ભવેદ્બ્રહ્માત્મસંનિધૌ ॥

તસ્મિન્મનો વિલીયતે મનસિ સદ્ભુવ્યવિકલ્પે દગ્ધે પુણ્યપાપે
સદાશિવઃ શક્ત્યાત્મા સર્વત્રાવસ્થિતઃ સ્વયંજ્યોતિઃ શુદ્ધો
બુદ્ધો નિત્યો નિરગ્જનઃ શાન્તઃ પ્રકાશત ઇતિ ॥

ઇતિ વેદપ્રવચનં વેદપ્રવચનમ્ ॥ ૨ ॥

ૐ પૂર્ણમદ ઇતિ શાન્તિઃ ॥

ઇતિ હંસોપનિષત્સમાપ્તા ॥

Encoded and proofread by Sunder Hattangadi

Hansa Upanishad 15

pdf was typeset on April 1, 2025

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

